

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, трансформаційна гра, кар'єрне самовизначення студентів.

Gashenko O. Popova G.

TRANSFORMATIONAL GAME AS A METHOOL OF INFLUENCE
ON THE AXIOLOGIKAL SPHERE OF PERSONOLITY.

The article is: function of interactive learning at the university. In particular transformational game contribute to the development of the personality students and professional awareness of his future career self-determination.

Keywords: interactive teaching methods, transformational game, students' career self-determination.

Гашенко Е.А., Попова Г.В.

ТРАНСФОРМАЦИОННАЯ ИГРА КАК МЕТОД ВОЗДЕЙСТВИЯ
НА ЦЕННОСТНУЮ СФЕРУ ЛИЧНОСТИ.

Статья посвящена: функциям интерактивных форм обучения в Вузе. Рассматриваются возможности трансформационных игр, которые способствуют развитию личности студента, осознанию им профессионального будущего, его карьерному самоопределению.

Ключевые слова: интерактивные методы обучения, трансформационная игра, карьерное самоопределение студентов.

Стаття надійшла до редакційної колегії 23.09.2016

УДК159

*Квасник О.В., Писаренко В.
м. Харків, Україна*

**ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА
ЗАДОВОЛЕНOSTІ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ-ЛІДЕРІВ В
ЗВ'ЯЗКУ З ОСОБЛИВОСТЯМИ КРИЗОВОГО ПЕРІОДУ**

Актуальність роботи. Важливість дослідження психологічних особливостей криз під час формування особистості студентів-психологів старших курсів підтверджена існуючою необхідністю у них підтримки, спеціальної допомоги в процесі пристосування до складного, спеціалізованого, технологічно орієнтованого майбутнього, що пов'язане з професійним становленням. Це спонукало до проведення експериментального дослідження з виявлення психологічних особливостей криз формування особистості у студентів-психологів старших курсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливо активно проблематика студентського віку піддалася вивченню в останні роки, що знайшло своє відбиття в ряді досліджень, проведених в Україні. У роботі С.О. Колодій розглянуті психологічні механізми і умови формування емоцій у студентів [3]. Н.В. Наумчик розглядає емоційні та поведінкові складові в системі особистісних характеристик студентів, їхній зв'язок з мотивацією, темпераментом і саморегуляцією [4]. С.М. Трусова у своєму дослідженні звертає увагу на негативні сторони і аспекти студентського віку [5]. С.Г. Шебанова пропонує комплексну систему тренінгів спілкування для корекції і профілактики агресивної поведінки в осіб студентського віку [6].

Мета нашого дослідження полягає у визначенні психологічних особливостей криз формування особистості студентів-психологів старших курсів та вивченні способів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Перебіг навчального процесу з його типовими стресами та випробуваннями загострює існуючі в особистості проблеми, нерідко призводячи до кризи, показником якої виступає руйнація життєвих планів з гострим почуттям безсилля власної волі. Крім того, трапляються й такі типові студентські психологічні проблеми як неприйняття свого міжособистісного статусу в групі; конфліктні стосунки з викладачем чи адміністрацією; проблеми самореалізації творчо обдарованих студентів [2].

Розглянемо класифікацію найбільш типових криз, пов'язаних з циклом навчання у вищому навчальному закладі та орієнтовні шляхи виходу із кризової ситуації [1].

1. Криза першого курсу (криза адаптації до умов навчання у вузі).

Ця криза гостріше проявляється, як правило, у приїжджих (частіше – у вихідців з села) і зумовлюється не тільки незвичною

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

ситуацією вузівського навчання, але й незвичністю нового місця проживання, не адаптованістю до умов не лише самостійного життя, але і життя в місті.

Ефективною допомогою у таких випадках, за умови, якщо дитина вчасно звернулась по неї до психолога, може бути психологічний тренінг, в якому беруть участь (крім самих першокурсників) студенти старших курсів, з якими в результаті неофіційного спілкування можна обговорювати питання, що турбують, знаходити вирішення для поставлених проблем.

2. Криза третього курсу (криза середини навчання).

Друга назва цієї кризи – екзистенціональна, адже саме в цей період відбувається переоцінка цінностей. Ця криза найбільш небезпечна за своїми результатами через можливість втрати сенсу життя, що може викликати прагнення до самогубства.

Час, коли вона виникає, є дещо «розмитим» (у деякого вона починається відразу після закінчення адаптаційних процесів, а в інших – тільки на четвертому курсі), так само як і типові прояви цієї кризи.

Проте найбільш поширеною її "симптоматикою" є розчарування – у навчанні загалом, в обраному фасі й у власних перспективах та можливостях. У цей період відбувається справжня втрата сенсу, а насамперед навчання. Закономірним є виникнення у студентів питань "Для чого я вчуся? Навіщо мені вчитися далі?" Проте виникає і загострюється тривога в зв'язку з необхідністю професійної й особисто-сімейної самореалізації.

Профілактика подібних криз (а саме, запобігання занадто гострим проявам такої кризи) пов'язана з формуванням уміння самостійно ставити цілі і приймати рішення. Велику роль у цьому відіграє також минулий досвід взаємодії з реальністю, коли отримати ті чи інші блага можна було лише в результаті боротьби і праці. Саме такий досвід дає змогу цінувати навіть незначні досягнення, більш спокійно переживати розчарування; він також дає звичку систематичного докладання зусиль навіть за умов незначних результатів.

3. Криза п'ятого курсу (криза випускника).

Вищеназвана криза здебільшого має місце уже після закінчення вищого закладу освіти (як правило, за два-три місяці після випускних іспитів).

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Ця криза має певну типову динаміку. Перші її ознаки спостерігаються протягом весняного семестру п'ятого курсу. Вони виявляються у високій напруженості, підвищенні стурбованості, переживанні страху та невпевненості, у загальному відчутті психологічного дискомфорту. Як правило, п'ятикурсник пов'язує цей стан з наближенням захисту дипломної роботи та випускними іспитами. Але це не зовсім так: після закінчення випробувань цей стан не зникає. Причина цієї кризи, пов'язана з найсуттєвішими джерелами страхів юнацького віку.

Загалом, їх можна інтерпретувати як страх власної нереалізованості - насамперед у двох важливих сферах: професійній (соціально-статусній) та сімейно-інтимній. Але кризовий момент може бути пом'якшено частковою реалізацією особистості хоча б в одній з цих сфер.

Допомога студентам з типовими психологічними проблемами передбачає кілька можливих шляхів:

Об'єктивація тривоги та страхів. Цей шлях передбачає насамперед конкретизацію очікування п'ятикурсника щодо ситуації закінчення вчз. Необхідно, щоб розмите і невизначене почуття тривоги та побоювання об'єктивувалося в конкретному страхові: не отримати диплом; не влаштуватися на роботу; опинитися без житла (страх перед злиднями). Щоб ефективно боротися з почуттям страху, необхідно спочатку об'єктивувати коли страх є об'єктивним (пов'язаним, скажімо, з праце влаштуванням), з'являється можливість працювати з ним на раціональному рівні; - систематична десенсибілізація, тобто методика для зменшення негативної напруги, тривоги і страхів до образів, об'єктів або ситуацій, які лякають.

4. Криза відрахування

Ця криза буває спровокована ситуацією невдалого перескладання академзаборгованості і відрахуванням із вищого навчального закладу. Цікавою особливістю названої кризи є те, що про неї частіше розповідають психологу батьки відрахованого студента, а не сам студент.

Сама подія – відрахування з вузу – є тільки чинником, який запускає механізм особистісної кризи, але не є її причиною.

Основним методом допомоги є спілкування з фахівцем, який шляхом віднайдення основної причини кризової ситуації, зорієнтовує

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

свої сили на вихід із становища, головними серед яких мають бути любов до дитини, чесність з нею, компромісність та відвертість [7].

Для виявлення психологічних особливостей криз формування особистості у студентів психологів старших курсів, а саме: професійної ідентичності (виражається в психологічному відношенні студента до якоїсь професії), задоволеності професією, нами було проведено дослідження за допомогою таких методик: опитувальник професійної ідентичності студентів – майбутніх психологів (авторська розробка У. С. Родигіної) та спеціальну методику задоволеності професією В. А. Ядова (модифікація Н. В. Кузьміної, А. А. Реана).

Опитувальник професійної ідентичності студентів – майбутніх психологів (авторська розробка У. С. Родигіної) показав, що залежно від результатів, всіх респондентів можна розташувати на перетині двох чинників і виділити чотири типи професійної ідентичності студентів. Розподіл досліджуваних за типами професійної ідентичності студента представлено в таблиці 1.

Тип 1 характеризується активною позицією, що супроводжується позитивними емоціями щодо майбутньої професії. Професійна ідентичність студента є вираженою і активною. Студенти, які дотримуються цієї точки зору, вважають, що професія психолога задовольняє їх потреби і запити, в ній вони бачать своє покликання і спосіб самореалізації. Вони пророкують своє майбутнє так, щоб працювати психологом, ставлять цілі і досягають їх. При першій-ліпшій можливості намагаються набути досвіду практичної психологічної діяльності; читають додаткову психологічну літературу.

Тип 2 характеризується активною позицією, що супроводжується негативними емоціями щодо майбутньої професії. Незважаючи на те, що у студентів, що відносяться до даного типу, присутні негативні емоції щодо цієї професії і всього, що з нею пов'язано, вони прагнуть досягти певних цілей в даній професії і виявляють значну активність в навчально-професійній діяльності. Можна припустити, що існують якісь зовнішні фактори, що спонукають до активності, крім змісту самої майбутньої професії (соціальні зобов'язання, батьківська думка і ін.).

Тип 3 характеризується пасивною позицією, що супроводжується негативними емоціями щодо майбутньої професії. Студенти цього типу вважають, що дана професія не для них, вона не здатна задовольнити їхні потреби, в ній вони не зможуть реалізувати себе. Спостерігається пасивне ставлення до одержуваної професії,

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

присутні негативні емоції щодо професії і всього, що з нею пов'язано. Швидше за все, настало розчарування в ній.

Тип 4 характеризується пасивною позицією, що супроводжується позитивними емоціями щодо майбутньої професії. У студентів даного типу переважають позитивні емоції щодо майбутньої професії, є бажання більшу частину часу проводити, займаючись тим, що пов'язано з професією, але, незважаючи на це, присутнє пасивне ставлення до одержуваної професії. Швидше за все даних студентів можна віднести до категорії «мрійників».

На підтвердження достовірності такої інформації було проведене дослідження серед студентів психологів за методикою У.С. Родигіної на виявлення професійної ідентичності.

Ці типи можна зобразити у вигляді діаграми (рис 1.)

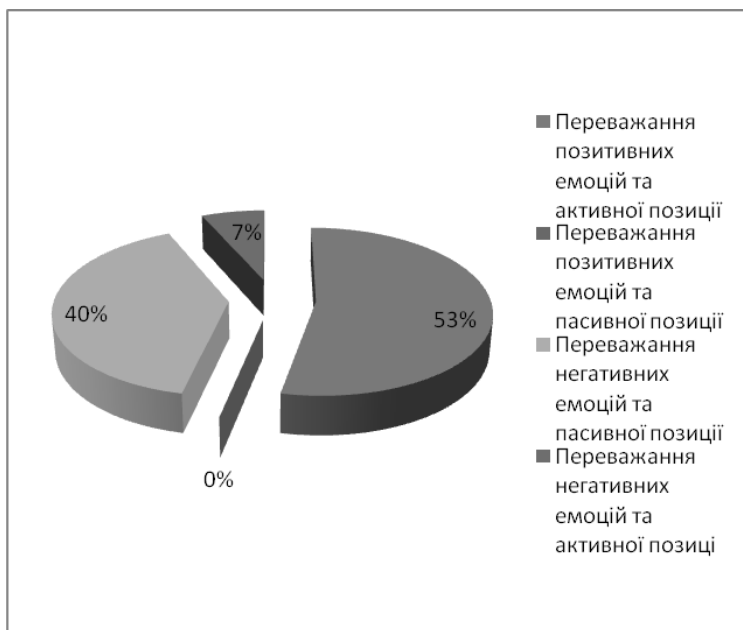

Рисунок 1 - Результати методики Опитувальник професійної ідентичності студентів – майбутніх психологів (авторська розробка У. С. Родигіної)

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

З діаграмами видно, що у 53% респондентів переважають позитивні емоції та активна позиція, у 40% переважають негативні емоції та пасивна позиція, у 7% респондентів переважають негативні емоції та активна позиція та переважання позитивних емоцій та пасивної позиції не виявлено ні в кого.

Аналіз результатів за авторською методикою У. С. Родигіної «Опитувальник професійної ідентичності студентів» показав, що студенти, які вважають професію психолога такою, що задовольняє їх потребам і запитам, в ній вони бачать своє покликання і спосіб самореалізації більше, ніж студентів, у яких спостерігається пасивне ставлення до одержуваної професії, присутні негативні емоції щодо професії і всього, що з нею пов'язано і швидше за все, настало розчарування в професії.

На підтвердження правомірності отриманих результатів ми використали методику В.А. Ядова, яка була модифікована Н.В. Кузьміною та А.А. Реаном.

Аналіз результатів за спеціальною методикою задоволеності професією В. А. Ядова (модифікація Н. В.Кузьміної, А. А. Реана) показав, що 87% студентів задоволені своєю майбутньою професією, тобто її сподівання і уявлення збіглися з істинним змістом професії, а у 13% студентів виявлено не задоволеність своєю майбутньою професією, тобто її сподівання і уявлення не збіглися з істинним змістом професії (Рис. 2).

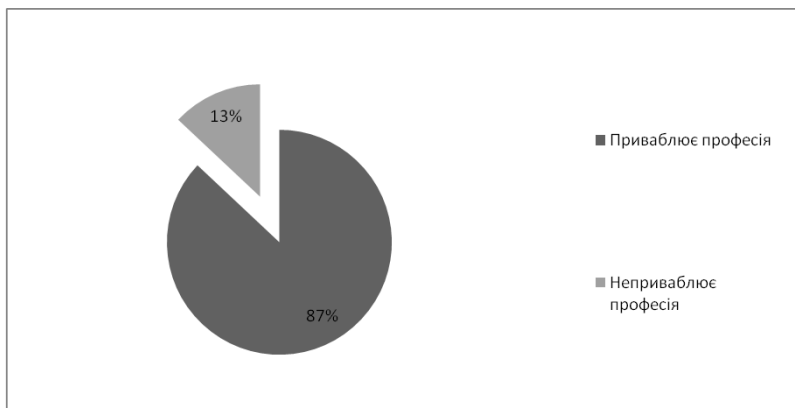

Рисунок 2 Результати спеціальної методики задоволеності професією В. А. Ядова (модифікація Н. В.Кузьміної, А. А. Реана)

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

За результатами аналізу спеціальної методики задоволеністю професією В. А. Ядовим (модифікація Н. В.Кузьміної, А. А. Реана) виділилися два фактора, а саме: «Приваблює професія» та «Не приваблює професія».

З результатів методики В. А. Ядова (модифікація Н. В.Кузьміної, А. А. Реана) можна ще виділити структуру значущих чинників.

Таблиця 1 Результати спеціальної методики задоволеності професією В. А. Ядова (модифікація Н. В.Кузьміної, А. А. Реана)

Структуру значущих чинників	Кількість респондентів які відзначили чинник
Робота з людьми	13
Можливість вдосконалення	12
Можливість досягти соціального призначення і поваги	9
Мало оцінюється важливість праці	9
Викликає перевтому	9
Неможливо вдосконалення	1
Не відповідає моїм здібностям	1
Велика зарплата	3
Невеликий робочий день	3

З таблиці видно, що певні чинники, такі як «Робота з людьми», «Можливість вдосконалення» є значущими для фактора задоволеності респондентами своєю професією. Отже, методика є показовою за своїми результатами та демонструє достовірні дані, що дозволяють оцінити рівень задоволеності професією студентів-психологів.

Висновки: Перебіг навчального процесу з його типовими стресами та випробуваннями загострює існуючі в особистості проблеми, нерідко призводячи до кризи, однією з найгостріших є криза третього курсу (криза середини навчання). Вона впливає на професійне становлення.

Аналіз результатів за авторською методикою «Опитувальник професійної ідентичності студентів» показав, що студентів, у яких немає розчарування у професії більше (53%), ніж студентів, у яких настало розчарування в професії (40%).

Аналіз результатів за спеціальної методикою задоволеності професією В. А. Ядова (модифікація Н. В.Кузьміної, А. А. Реана) показав,

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

що більшість (87%) студентів задоволені своєю майбутньою професією, тобто їх сподівання і уявлення збіглися з істинним змістом професії, а у меншій частині (13%) студентів виявлено незадоволеність своєю майбутньою професією, тобто їх сподівання і уявлення не збіглися з істинним змістом професії. В перспективі подальших досліджень вбачається розглянути фактори, що впливають на підвищення рівня задоволеності професією.

Список використаних джерел: 1. *Varban E.O.* Стратегії і прийоми психологічного подолання життєвих криз особистості / *E.O. Varban* – М., 1998. – 255 с. 2. *Doniy V.M.* Життєві кризи особистості / *V.M. Doniy* - К., 1998. – 150с. 3. *Kolotiy H. M.* Психологічне здоров'я підлітків та його оцінка в умовах загальноосвітнього навчального закладу : Автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.07 / *H. M. Kolotiy*; Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. - Х., 2003. - 20 с. - укр. 4. *Naumchik, V.N.* Емоції та поведінкові складові в системі особистісних характеристик майбутніх психологів : Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / *H. V. Naumchik*; Ін-т психології АПН України. - К., 2005. - 20 с. - укр. 5. *Trusova S.M.* Соціально-психологічні передумови та профілактика суїцидальної поведінки підлітків і юнацтва : Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / *S. M. Trusova*; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2000. - 20 с. - укр. 6. *Shebanova S.G.* Психокорекція агресивної поведінки / *S. G. Shebanova* // Педагогіка і психологія. - 1999. - № 3. - С. 15-23. - Бібліогр.: 2 назв. - укр. 7. *Shuxi G.* Возрастные кризисы. Ступени личностного роста. - СПб.: Ювента, 1999.

Reference (transliterated): 1. *Varban E.O.* Strategiyi i priyomi psihologichnogo podolannya zhittєvih kriz osobistosti / *E.O. Varban* – М., 1998. – 255 s. 2. *Doniy V.M.* Zhittєvi krizi osobistosti / *V.M. Doniy* - К., 1998. – 150s. 3. *Kolotiy N. M.* Psihologichne zdorov'ya pidlitkiv ta yogo otsinka v umovah zagalnoosvitnogo navchalnogo zakladu : Avtoref. dis... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / *N. M. Kolotiy*; Hark. nats. un-t Im. V.N.Karazina. - H., 2003. - 20 s. - ukr. 4. *Naumchik, V.N.* Emotiyi ta povedinkovi skladovi v sistemі osobistisnih harakteristik maybutnih psihologiv : Avtoref. dis... kand. psihol. nauk: 19.00.01 / *N. V. Naumchik*; In-t psihologiyi APN Ukraini. - K., 2005. - 20 s. - ukr. 5. *Trusova S.M.* Sotsialno-psihologichni peredumovi ta profilaktika suyitsidalnoyi povedinki pidlitkiv i yunatstva : Avtoref. dis... kand. psihol. nauk: 19.00.07 / *S. M. Trusova*; Nats. ped. un-t Im. M.P.Dragomanova. - K., 2000. - 20 s. - ukr. 6. *Shebanova S.G.* Psihokorektsiya agresivnoyi povedinki / *S. G. Shebanova* // Pedagogika i psihologiya. - 1999. - # 3. - S. 15-23. -

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВІЯ

Вісн. 2 назв. - укр. 7. *Shihi G. Vozrastnyie krizisyi. Stupeni lichnostnogo rosta.* - SPb.: Yuventa, 1999.

Квасник О.В., Писаренко В.

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА
ЗАДОВОЛЕНOSTІ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ-ЛІДЕРІВ В ЗВ'ЯЗКУ
З ОСОБЛИВОСТЯМИ КРИЗОВОГО ПЕРІОДУ

Проведено дослідження із визначення рівня задоволеності професією, та визначення професійної ідентичності. Розкрито кризові періоди студентів, в тому числі психологів.

Наведено шляхи виходу із кризових періодів та способи боротьби зі страхами.

Ключові слова: студенти-психологи, кризові періоди, професійна ідентичність, професія, задоволеність

Kvasnyk O., Pysarenko V.

DETERMINATION OF LEVEL OF PROFESSIONAL IDENTITY
AND SATISFACTION FOR FUTURE PSYCHOLOGISTS-LEADERS IN
CONNECTION WITH FEATURES OF CRISIS PERIOD

A study on determination of level of satisfaction is undertaken by a profession and determinations of professional identity. The crisis periods of students are exposed, including psychologists. Ways over of exit from crisis periods and methods of fight are brought against fears.

Keywords: students-psychologists, crisis periods, professional identity, profession, satisfaction

Квасник О.В., Писаренко В.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ УРОВНЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
ИДЕНТИЧНОСТИ И УДОВЛЕТВОРЕННОСТИ У БУДУЩИХ
ПСИХОЛОГОВ-ЛИДЕРОВ В СВЯЗИ С ОСОБЕННОСТЯМИ
КРИЗИСНОГО ПЕРИОДА

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Проведено дослідження по визначенню рівня задоволеності професією і визначення професійної ідентичності. Розкриті кризові періоди студентів, в тому числі психологів. Приведені шляхи виходу з кризових періодів і способи боротьби со страхами.

Ключевые слова: студенти-психологи, кризові періоди, професійна ідентичність, професія, задоволеність.

Стаття надійшла до редакційної колегії 23.09.2016

УДК 159.01

*Молчанова Н. В., Шаполова В.В.
м. Харків, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ ШЛЯХІВ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Постановка проблеми. На сьогодні темпи виробництва та стан соціально-економічного середовища потребує фахівців з високим потенціалом до самовдосконалення та прагненням до успіху. Успіх у професійній сфері багато у чому залежить від внутрішніх, прихованих резервів людини, часто визначається як потенціал.

В умовах переходу економіки на інноваційну модель розвитку значно зростають роль та значення вищої освіти, яка має забезпечити ринок праці достатньою кількістю висококваліфікованих фахівців, що здатні творчо та професійно діяти, використовуючи для вирішення виробничих завдань технології світового рівня. Вища освіта ставить завдання з підготовки фахівців, що здатні реалізувати усі вимоги до їх професійної компетентності з метою їх самоствердження та самореалізації, від якого залежатиме добробут країни в цілому. Такі фахівці неодмінно володітимуть лідерськими якостями. Для реалізації цього завдання необхідно застосувати ряд методик та технологій, серед яких перспективними вважаються активні методи навчання, зокрема тренінги.

Проблема формування майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах знайшла своє відображення у працях І.Д. Бежа, Ж.Б. Богдан, І.А. Зязюна, В.С. Михайличенко, О.Г. Романовського, О.С. Пономарьова,